

## ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

รูปแบบพื้นฐานและแนวคิดสินค้าโอท็อปด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการปรับและพัฒนางานในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียง

## ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

Basic Models and Concepts of Otop in Arts and Craft for Adaptation and Develop in Nakhonsawan and Nearest Province

## ชื่อนักวิจัย

รองศาสตราจารย์บุศรา คำ เรืองโกสม

## ประเภทของงานวิจัย

อื่นๆ

## คำสำคัญ

สินค้าโอท็อป ศิลปหัตถกรรม

## ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

นโยบายของรัฐในการพัฒนาสินค้าโอท็อปกลุ่มสินค้าประเภทศิลปะพื้นบ้าน ให้เป็นชิ้นงานที่มีคุณค่าและได้ราคาเป็นแนวทางที่สนองพระราชดำริของ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่ทรงริเริ่มดำเนินการถ่ายทอดความเป็นเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ของรูปแบบของศิลปะ ที่บ่งชี้ถึงความเป็นชนชาติไทยดั้งเดิมด้วยศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและประโยชน์ในการใช้สอย จากแรงงานที่มีฝีมือที่ถูกฝึกฝนถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนการจัดระบบการตลาดของรัฐที่วางการสนับสนุนจึงตอบสนองพระราชดำริในรูปแบบที่มีการผนึกพลังร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาให้เกิดพลังการพัฒนาด้านการตลาดของสินค้าประเภทศิลปะ จึงกระตุ้นการจุดประกายความคิดของคนในวงการ ด้วยการใช้ระบบการประกวดสินค้าโอท็อป ซึ่งจัดระดับตามประเภทและตามหมวดหมู่ ทำให้เกิดพลังร่วมด้วยการเรียนรู้ร่วม สร้างประสบการณ์ร่วมที่เสริมสร้างความคิดและวิสัยทัศน์ใหม่ซึ่งกันและกันไม่ให้อยู่เฉพาะในกลุ่มดั้งเดิมในจังหวัดต่างๆ ส่งผลตามมาอย่างต่อเนื่องในการลดการเคลื่อนย้ายประชากรเพราะชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพดั้งเดิมอยู่กับท้องถิ่นได้ด้วยราคาที่เหมาะสมเพราะการขยายการตลาดสู่ตลาดโลก ทำให้ศิลปะดั้งเดิมของท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นหัตถกรรมผ้าทอ เครื่องจักสาน เครื่องโลหะ และวัสดุพื้นบ้าน สามารถประกอบเป็นอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคงและถาวรจนไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีผู้มาซื้อทอดการเรียนรู้ต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบหารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนา เพื่อให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลที่ตอบสนองการกระจายความเป็นธรรมอย่างต่อเนื่องด้วยการรักษาความมีวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของพื้นบ้านหาทางพัฒนาอาชีพดั้งเดิม คือหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา หัตถกรรมโลหะ การทอผ้า เครื่องจักสาน เครื่องถักสาน ให้มีวิวัฒนาการของวิสัยทัศน์และผลงานที่เกิดผลทั้งการสร้างสรรค และทั้งการสนองความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ให้เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากแรงงานที่ถูกฝึกฝนในพื้นที่ให้ทรงคุณค่าแก่การสืบทอดมรดกไทยทั้งส่งผลให้มีชีวิตที่มีรายได้ที่ดีจากการประกอบอาชีพดังกล่าว ในพื้นที่ด้วยความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและหยุดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน

จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อก่อตั้งพื้นฐานทางความคิดที่จะนำไปสู่การตั้งตัวแบบบทบาท (Role model) เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการตอบสนองการค้นหาคำตอบในเรื่องนี้เป็นรูปแบบและระบบที่เข้าใจได้ง่ายและเป็นขั้นตอนในการจัดการที่เป็นไปได้อย่างเหมาะสมในการสร้างการยอมรับนวัตกรรม

## วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานของสินค้าโอท็อปด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ระดับ 3 - 5 ดาว ของประเทศในปัจจุบัน
2. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาสินค้าพื้นฐานของประเทศกับสินค้าของจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดใกล้เคียงในศิลปหัตถกรรมพื้นฐานด้านศิลปะและพื้นฐานที่สำคัญบางเรื่อง (จังหวัดนครสวรรค์และ 3 จังหวัดใกล้เคียงกับจังหวัดอื่นๆ)
3. เพื่อเปรียบเทียบแนวทางพัฒนาสินค้าโอท็อประดับประเทศในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดภาพรวมของการพัฒนาว่าสภาพโดยทั่วไปเป็นอย่างไร มีปัญหาความต้องการอะไรบ้าง ต้องการความสนับสนุนเรื่องใดที่จำเป็น
4. เพื่อหาแนวทางเป็นต้นแบบของการพัฒนาสินค้าศิลปหัตถกรรม ของจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียงจากการเปรียบเทียบกับโอท็อปในจังหวัดอื่นๆ

## ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งที่จะหาข้อมูลเพื่อจัดการให้มีคำตอบพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวแบบบทบาท (Role model) ที่จะได้คำตอบว่าจะดำเนินการอย่างมีระบบอย่างไรในการค้นหาคำตอบ รูปแบบของการวิจัยจึงมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนาที่มีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) อย่างมีระบบทั้งการวิเคราะห์เชิงปริมาณผสมผสานกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้คำตอบที่เหมาะสมที่สุด มีการปรับใช้รูปแบบของข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limits of Acceptable Change Model : LAC) โดยเน้นให้คนในพื้นที่เป็นปัจจัยชี้ขาดในการตัดสินใจในการกำหนดปัญหาแนวทางเลือก เพื่อหาคำตอบในการแพร่กระจายนวัตกรรมที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน โดยสังเคราะห์และวิเคราะห์อย่างมีระบบ เพื่อกำหนดทางเลือกในการถ่ายทอดนวัตกรรมเป็นกลยุทธ์พื้นฐานของการปฏิบัติในแต่ละทางเลือก มีการประเมินโดยการใช้ผลการวิจัยเพื่อเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการเป็นแนวทางและแนวความคิดพื้นฐานในการนำแผนสู่การปฏิบัติและการประเมินผล

## วิธีการวิจัย

1. แบบสอบถามในการวิจัย ใช้ทั้งแบบสอบถามที่เป็นเชิงปริมาณ ซึ่งมีการ pretest จากกลุ่มเป้าหมายรวม 15 คน เพื่อปรับแบบสอบถามจาก open-question ให้มากที่สุด เพื่อสะดวกในการระบุข้อมูลและประมวลผลด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ในการปรับลดคำถามที่ได้คำตอบเชิงศิลปะให้มากที่สุด ได้ถูกกระทำเพราะโครงสร้างของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นแตกต่างกัน ด้วยการหาจุดร่วมทางด้านศิลปะให้มากที่สุด และมีการแสวงหาจุดต่างให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งเป็นการเน้นด้าน Content analysis จากการ pretest ให้มากที่สุดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่ทำการประเมินจะมีข้อตัดสินใจในการปรับคำถามให้เป็นข้อตกลงร่วมให้มากที่สุดในการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างด้านคำถามของศิลปะ 5 ชนิดที่มีโครงสร้างที่แตกต่างกัน

2. แบบสอบถามมีการทดสอบซ้ำแบบ Test-retest แต่ละครั้งเว้นระยะ 15 วัน เพื่อปรับปรุงข้อที่มีค่าสหสัมพันธ์ต่ำให้เข้าเป้า

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในการกำหนดคะแนนพื้นฐานด้วยการให้ลำดับความสำคัญ 1, 2, 3, 4, 5 เป็นคะแนน 5, 4, 3, 2, 1 และกำหนดเป็นระดับคะแนนเพื่อการประเมิน 1-10 คะแนนในบางข้อ การวิเคราะห์ความแตกต่างใช้ F-test และ ทดสอบซ้ำด้วย t หรือบางข้อใช้ t-test อย่างเดียว กรณีวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ใช้ Pearson correlations

- การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ มีขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง คือ การลดทอนข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือถูกต้องและรัดกุม โดยมีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) การทำข้อมูลเกิดความเข้าใจง่าย โดยเลือกเฟ้นข้อมูลเฉพาะ 2) การสรุปย่ออย่างมีสาระ 3) การสังเคราะห์ข้อมูล

รวมกันเป็นกลุ่มของแนวคิด เพื่อการทดสอบแนวคิดให้เกิดเป็นข้อตกลงร่วมให้มากที่สุด 4) นำมาสรุปชั่วคราวโดยมีการจัดหมวดหมู่ 5) ปรับลดข้อมูลหากจำเป็นเพื่อให้ได้ผลสรุปชั่วคราวที่มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องและรัดกุมมากยิ่งขึ้น

• ทั้งการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ มีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์โดยดูจากความเชื่อมโยงของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

## ผลการวิจัย

จากการแยกตามรายชื่อของวัตถุประสงค์ซึ่งมีทั้งการยอมรับและปฏิเสธสมมุติฐานทั้ง 5 ข้อโดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานของสินค้าโอท็อปด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ของกลุ่มตัวอย่างระดับ 3-5 ดาว

(1.1) ระดับดาวของผู้ประกอบการทั้ง 2 กลุ่ม

(1.2) คนที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการตัดสินใจเข้าโอท็อป

(1.3) คนที่มีบทบาทต่อการพัฒนาจุดเด่นของสินค้าโอท็อป ในความคิดเห็นของผู้ประกอบการจากการให้ความสำคัญลำดับ 1-5 และให้คะแนน 5, 4, 3, 2, 1 ตามลำดับ

(1.4) หน่วยงานสนับสนุนการปฏิบัติจริงต่อสินค้าโอท็อป เมื่อจำแนกตามกลุ่มรายได้น้อยกว่า 50,000 บาทและมากกว่าต่อราย/ปี และแจกแจงย่อยตามรายผลิตภัณฑ์ทั้ง 5 และยังแยกย่อยเป็นกลุ่มตัวอย่าง (นครสวรรค์และ 3 จังหวัด) และ 2 (จังหวัดอื่นๆ)

2. การเปรียบเทียบการพัฒนาพื้นฐานสินค้าโอท็อปของผู้ประกอบการ หลังการเข้าโอท็อปของกลุ่มตัวอย่างหลักทั้งสอง มีสาระสำคัญ ได้แก่

(2.1) การได้รับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนต่างๆของผู้ประกอบการ “ก่อน” เข้าโอท็อป และ “หลัง” เข้าโอท็อป นั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งแหล่งเงินทุนของตนเองไปเป็นแหล่งจากธนาคารของรัฐมากขึ้น

(2.2) แหล่งของการขายสินค้าโอท็อปของผู้ประกอบการ

(2.3) รายได้เฉลี่ย (บาทต่อราย) ในปี 2548 ของกลุ่มผลิตภัณฑ์และแจกแจงเป็นร้อยละจากต่างประเทศและในประเทศ

(2.4) แหล่งที่ส่งไปขายต่างประเทศ

(2.5) ความคิดเห็นต่อประโยชน์ในการเข้าเป็นสมาชิกโอท็อป

3. เปรียบเทียบแนวทางพัฒนาสินค้าโอท็อประดับประเทศในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดภาพรวมของการพัฒนาว่าสภาพโดยทั่วไปเป็นอย่างไร มีปัญหาความต้องการอะไรบ้าง ต้องการความสนับสนุนเรื่องใดที่จำเป็น สภาพปัญหาพื้นฐานที่ต้องการให้มีการสนับสนุนจากรัฐในประเด็นทางด้านศิลปะ

4. หาแนวทางเพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาสินค้าศิลปหัตถกรรมของจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียงจากการเปรียบเทียบกับโอท็อปในจังหวัดอื่นๆ ในเรื่องนี้ผลการวิจัยมีข้อสรุปด้วยการใช้ตัวแบบบทบาท (Role model) เป็นแนวทางสรุปสาระสำคัญ คือ ระบบที่ควรจะเป็นในการสนับสนุนให้รูปแบบของแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าศิลปหัตถกรรมทั้ง 5 อย่างของจังหวัดนครสวรรค์